

ודין זה מדרתנא דבי רבי ישמעאל ידעינן דגמרא גמר לה, ואם כן קל וחומר, הלמד מדבר הלמד מהיקש, כמו שלמדנו מדתני דבי רבי ישמעאל ילפינן, אינו דין שיחזור וילמד בקל וחומר! ? וזהו קל וחומר בן קל וחומר בלבד, שהרי מעתה כשנבוא ללמוד לאיזה ענין בקל וחומר מדבר הלמד בקל וחומר יהיה לימוד זה בנוי על קל וחומר מהיקש, וההיקש עצמו אינו נלמד בקל וחומר.

תו איבעיא לן: דבר הלמד בקל וחומר, מהו שיחזור וילמד בבנין אב.

ופשטינן: אמר רבי ירמיה: תא שמע מהא דתנן לקמן [סט א]:

מלק עוף קדשים ונמצאת טריפה — רבי מאיר אומר: על אף שלא הועילה מליקתה להתירה לאכילה שהרי נמצאת טריפה, חשובה מליקתה כשחיטה לטהרה שלא תחשב כנבילה. ולפיכך אינה מטמאה את האדם האוכלה בבית הבליעה [שהאוכל נבילה של עוף טהור נטמא בבליעת הנבילה, והאי לא נבילה היא].

רבי יהודה אומר: אין שחיטת טריפה או מליקתה מטהרת אותה, ולכן נבלתה מטמאה את האוכלה בבית הבליעה.

אמר רבי מאיר: הרי הדברים קל וחומר שאינה מטמאה כנבילה: ומה נבלת בהמה שטומאתה חמורה, שטומאה במגע ובמשא, בכל זאת שחיטתה מטהרת אפילו את טריפתה מטומאתה, נבלת עוף טהור, שטומאתה קלה, שאין מטמא במגע ובמשא אלא באכילה, כשיגיע לבית הבליעה, אינו דין שתהא שחיטתה של העוף מטהרת

אפילו את טריפתה מטומאתה. והשתא, לאחר שלמדנו בקל וחומר מבהמה לעוף חולין ששחיטת טריפה מטהרתה, ילפינן בבנין אב למליקת קדשים:

מזה מצינו בשחיטה, שמכשרתה באכילה בחולין, מטהרת טריפתה מטומאתה, אף א-א מליקה בקדשים, שמכשרתה באכילה, תטהר טריפתה מטומאתה.

רבי יוסי אומר: דיה לנבלת עוף טהור שתהא כנבלת בהמה טהורה, ששחיטתה מטהרתה, ולא מליקתה.

[ושלש מחלוקות בדבר: לרבי מאיר, שחיטה ומליקה של עוף טהור שהוא טריפה מטהרת אותו מטומאת נבילת עוף טהור. לרבי יהודה, בין שחיטה ובין מליקה של עוף טהור טריפה אינן מטהרות אותו מידי נבילה. ולרבי יוסי, שחיטה מטהרת, ומליקה אינה מטהרת].

ומדברי רבי מאיר למדנו שדבר הלמד בקל וחומר [שחיטת עוף טהור שהוא טריפה הנלמדת בקל וחומר משחיטת בהמה טריפה לטהר אותו] חוזר ומלמד בבנין אב למליקת עוף קדשים טריפה.

ודחינן: ולא היא! לא תוכל ללמוד משם,

משום דלא מבנין אב איצטריך לרבי מאיר למילף, אלא התם עיקר טעמו הוא, דאיתקש עוף לבהמה ב"זוזאת תורת הבהמה והעוף". הילכך, לא מצית למילף מהכא שדבר הלמד בקל וחומר חוזר ומלמד בבנין אב.

ואפילו ללישנא ד"דמה מצינו" דנקיט רבי מאיר במתניתין, דמשמע דיליף לה בבנין

כשר [והיינו דילפינן דם מאימורין שנפסלו בלינה, שאם עלו על המזבח לא יירדו].

ב. **מפני מה אמרו לן באימורין כשר?** שהרי לן **בבשר כשר**. ולמדנו ממנו בבנין אב לאימורין [והא דמצינו שלן בבשר כשר, הכונה היא לבשר שלמים הנאכלים לשני ימים ולילה, ונמצא שלינת הלילה כשירה בן].

ג. **"יוצא"** באימורין אמאי אם עלה לא יירד? **הואיל ומצינו ל"יוצא"** שהוא **כשר בבמה**, שהרי כשמקריבים בבמה, כל מקום, מקומו הוא.

איברי קרבן עולה **טמא**, אמאי אם עלו לא יירדו?

הואיל והותר דין טומאה בעבודת ציבור.

ד. אימורי קרבן שהתפגל במחשבת חוץ **לזמנו**, אם עלו אמאי לא יירדו?

הואיל ומרצה זריקת הדם **לפיגולו**, שעל אף מחשבת הפיגול שפסלה את הקרבן, חשיבה הרצאת דמו לקבוע אותו בתור פיגול כאילו היתה זריקה כשירה [שהרי אין הפיגול נקבע כפיגול עד שיקרבו מתיריו בהכשר, דילפינן

אב, הרי גם אם **תיהוי** דגמר לה רבי מאיר בבנין אב, עדיין אי אפשר לפשוט את הבעיה כאן משם, שהרי מליקה דקדשים¹ **משחיטה דחולין קאתיא**, ואנו, כשהמלמד הוא קודש מיבעיא לן אם הוא חוזר ומלמד במה מצינו ולא כשהמלמד הראשון הוא חולין.

והשתא אסקינן לכל צדדי קל וחומר. ובאנו לדון בכללי מידת בנין אב:

דבר הלמד בבנין אב, מהו שילמד — בהיקש, ובגזירה שוה, ובקל וחומר, ובבנין אב?

פשוט מהא ברייתא חדא מהנך בעיין:

דתניא: קדשים פסולין שעלו על גבי המזבח, שוב לא ירדו, משום שקלטם המזבח, חוץ משלשה פסולין שגם אם עלו על המזבח ירדו ממנו, והם: נשחטה בלילה, ושנשפך דמה, ושיצא חוץ לקלעים. ומבארת הברייתא מה החילוק בין שאר הפסולין שאם עלו לא יירדו, לשלשת פסולין אלו, שאפילו אם עלו, יירדו.

א. **מפני מה אמרו כי "לן" בדם כשר?** והיינו מדוע דם שנפסל בלינה שעלה על גבי מזבח לא יירד ממנו? — **שהרי "לן" באימורין**

סובר רב פפא שהולכים אחר הלמד.

2. **התוס' בנדה** [מ ב] הקשו למה לא נלמד לן בדם כלומר בשקיעת החמה [שאז הוא נפסל, כדלקמן ג'ו] כשר, מלן באימורין שודאי אינם נפסלים אז אלא בעלות השחר, ומאחר שנלמד שלן בדם כשר בשקיעת החמה, ממילא גם כשיעלה עמוד השחר לא ישתנה דינו, [הגם

1. **רש"י** מפרש שדחיה זו היא רק לפי מר זוטרא [לעיל נ א] שסובר שהכל תלוי במלמד אם הוא קדש או חולין, ולא בלמד.

אבל **השיטה מקובצת** [כאן אות א] הביא שכאשר שני המלמדים הראשונים הם חולין כמו כאן, גם רב פפא מודה שאין הולכים אחר הלמד השני שהוא קדש, ורק כשהמלמד הראשון הוא חול ושני המלמדים הם קדש כמו לעיל שם, בזה

הרצאת פיגול מהרצאת כשרן לכן חשובים אימורי הפיגול כאימורין כשרין שאם עלו לא יירדו.

ה. וכמו כן חשיבי אימורי קרבן שנפסל במחשבת חוץ למקומו שאם עלו לא יירדו, הואיל והוקש חוץ למקומו לחוץ לזמנו.

ו. והא דאמרינן דם ואימורין של קרבנות שקיבלו פסולין את הדם ופסלו בכך את הקרבן, וכן אם נפסלו הקרבנות משום שזרקו הפסולין את דמן, אם עלו לא יירדו, מדובר בהנך פסולין דחזו לעבודת ציבור אפילו בפסול וכגון כהן טמא, אך שאר פסולין שפסלו את הקרבן בעבודתם, אם עלה הדם או האימורין על המזבח הם יירדו ממנו.

ופשטינן מברייתא זו שדבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בבנין אב.

שהרי הדין שאם עלה על המזבח דם שנפסל בלינה לא יירד ממנו, למדנו מאימורין שנפסלו בלינה שאם עלו לא יירדו. ואילו את דין האימורין למדנו בבנין אב מבשר השלמים, שכשר לשני ימים ולילה, ואינו נפסל באותו לילה בלינה.

ופרכינן: כיצד למדת לאימורין שעלו מעל גבי המזבח משלמים שאינן נפסלין בלילה

שהם ראויים בו לאכילה? וכי דנין אימורין שלנו, שהם דבר שלא בהכשרו, שהרי נפסלו בלינה, משלמים, שהם דבר שבהכשרו?! והרי שאני בשר שלמים בלילה שהוא ראוי בו לאכילה שזו היא מצותו?!

ומשנינן: הדין של אימורין שלנו, שאם עלו על גבי מזבח לא יירדו, לא בבנין אב למדנו זאת, אלא תנא, ³ מ"זאת תורת העולה", למד זאת, כי ריבה הכתוב "תורה אחת לכל העולין", בין כשרין בין פסולין, שאם עלו לא יירדו, מדכתיב "על מוקדה כל הלילה", ומשמעות הכתוב שקלטם המזבח ששוב לא יירדו ממנו.

וכל הני לימודים בברייתא אינם עיקר אלא באו להסביר במה שונים כל הפסולים מאותם שלשה פסולין שאין המזבח קולטם, ופמיך ליה תנא דברייתא על הריבוי, אלא דסמיך נמי עליהו בתור אסמכתא בעלמא.

ומסקנא דשמעתין בסוגית דבר הלמד אי חוזר ומלמד:

א. דבר הלמד בהיקש

בהיקש — אינו חוזר ומלמד

בגזירה שוה — אינו חוזר ומלמד

בקל וחומר — חוזר ומלמד

בבנין אב — ספק אם חוזר ומלמד

ירדו, מכל מקום בעה"ש צריך לימוד נוסף על זה, ואין זה כמו לך שני לילות שכתבו התוס'.

3. מדברי התוס' [לעיל נ ב ד"ה מה מצינו] מבואר שגם לפי המסקנא נשארנו בפשיטות שדבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בבנין אב, והברכת הזבח ועוד אחרונים תמהו בזה, שהרי

שבעה"ש אימורין נפסלין], מאחר והדם כבר נפסל בשקיעה, לא יוסיף עוד פסול במה שלנו עוד בעה"ש.

ותירץ המקדש דוד [סימן טז סוף סק"ב] שהפסול של שקיעת החמה בדם פסול אחר לגמרי הוא מפסול לינה, ומשום כך הגם שפסול של שקיעה נלמד מאימורין לומר בו אם עלו לא

שנינו במשנה: **שיירי הדם** של חטאות הפנימיות היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון.

והוינן בה: **מאי טעמא** צריך לשפוך על היסוד המערבי, והרי לא נתפרש בקרא באיזה יסוד ישפוך?

ומשינינן: **אמר קרא** "ואת כל דם הפר ישפך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד" ומשמע, אל 4 יסוד שכנגד הפתח של ההיכל, שהוא במערבו של מזבח.

תנו רבנן: נאמר בפר כהן משיח "אל יסוד מזבח העולה" ללמד שישפוך שיריים ליסוד מזבח החיצון הקרוי "מזבח העולה", ולא אל יסוד מזבח הפנימי, שלא תאמר שבמקום מתן דמו, שהוא מזבח הפנימי, שם ישפוך

יוצאים לקצור את העומר היו מביאים מן הקרוב לירושלים משום אין מעבירין, והקשה בחידושי הגרי"ז כאן שהרי הנידון שם הוא ממש כמו בשפיכת שיריים, שהרי היו צריכים לקיים המצוה באחת מן השדות להביא ממנה את העומר, ואם כן הרי לא שייך דין אין מעבירין.

וביאר בכונת התוס' באופן אחר, שבשפיכת שיריים כאשר נותן השיריים ביסוד לרוח אחת, הרי בעצם המצוה אינה מתייחדת בדוקא ליסוד של רוח זו, אלא המצוה מתקיימת בכללות ביסוד המזבח, שהרי כל הרוחות כשירות לזה, וכל הרוחות הם בעצם יסוד אחד, ומשום כך לא שייך אין מעבירין, אבל בעומר הרי כשמביא משדה אחת, אין מתקיים שום מצוה בשדה האחרת, ולכן נאמר שם אין מעבירין.

והתוס' מגילה [ו ב ד"ה מסתבר] הקשו על עיקר תירוץ זה ממה שנאמר שם בגמרא

ב. **דבר הלמד בגזירה שוה** בהיקש – פלוגתא אי ודאי חוזר ומלמד או שהוא ספק

בגזירה שוה – חוזר ומלמד בקל וחומר – חוזר ומלמד בבנין אב – ספק אי חוזר ומלמד

ג. **דבר הלמד בקל וחומר** בהיקש – פלוגתא אם ודאי חוזר ומלמד או שהוא ספק בגזירה שוה – חוזר ומלמד בקל וחומר – חוזר ומלמד בבנין אב – ספק אי חוזר ומלמד

ד. **דבר הלמד בבנין אב** בהיקש – ספק אי חוזר ומלמד בגזירה שוה – ספק אי חוזר ומלמד בקל וחומר – ספק אי חוזר ומלמד בבנין אב – חוזר ומלמד [כן מבואר בתוס'].

אם יש לימוד "ואת תורת" לרבות פסולין שאם עלו לא ירדו, ומבנין אב רק ידענו לקבוע איזה פסולין ירדו ואיזה לא ירדו, אם כן מנין שגם בנין אב גמור חוזר ומלמד בבנין אב אחר.

4. גירסת רש"י היא "יסוד שכנגד הפתח", והקשו התוס' והרי בלא זה ידענו שיתן השיריים על יסוד מערבי, מדין אין מעבירין על המצוות, שהרי בו הוא פוגש ראשון כשיוצא מההיכל, ותירצו שדין אין מעבירין נאמר רק כשיש לפניו שתי מצוות והנידון הוא איזה מהן לעשות קודם, וכזה נאמר שיעשה תחילה את המצוה שבאה לפניו קודם, אבל כשהוא צריך לעשות מצוה באחד מתוך שני דברים, כגון כאן שהוא צריך ליתן השיריים ליסוד באחת מרוחות המזבח, בזה לא נאמר כלל דין אין מעבירין.

ובמנחות [סד ב] מבואר בגמרא שכאשר היו

שייריו.

על מזבח העולה יהיו טעונים שפיכת שיריים ליסוד, שהרי לא נתפרש בקרא דין שיריים בשאר הקרבנות מלבד חטאת.

או אינו בא ללמד לשפיכת שיריים, אלא לתחילת מתן דמים למזבחה של עולה שיהא ליסוד, שהקרבנות שדמם ניתן על קרנות מזבח החיצון יזרוק באותן הקרנות שהן כנגד היסוד, ולמעט קרן מזרחית דרומית שלא היה שם יסוד?!

אמר רבי ישמעאל: אין צריך קרא לזה, דקל וחומר הוא: מה שיריים של חטאת, שאין מכפרין, טעונין יסוד. תחילת מתן דמים של עולה, שמכפרת, אינו דין שטעונה יסוד, והיינו כנגד היסוד.

אמר רבי עקיבא: כך דרשהו לקל וחומר:

ונאמר עוד בפר העלם דבר של צבור "אל יסוד מזבח העולה" ומיותר הוא, שהרי הוקש פר העלם דבר לפר כהן משיח, הילכך דרשינן מיניה: אין לו יסוד כלל למזבח פנימי עצמו. דהכי משמע: יסוד יהיה למזבח העולה, ולא לפנימי.

עוד נאמר בשעיר נשיא [שנעשה בחוץ ולא בפנים] "ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה", ולגופיה לא איצטריך שיתן ליסוד החיצון ולא לפנימי, שהרי כבר למדנו שאין יסוד לפנימי, ופשיטא שיתנו לחיצון, אלא לדרוש:

תנן תורת יסוד, דהיינו שפיכת שיריים, למזבח של עולה. שכל הקרבנות שדמם ניתן

[מגילה פרק ד סימן י אות ג] שהרי יסוד דרומי הוא תדיר, מאחר שהיו ניתנין עליו כל שירי הקרבנות של מזבח החיצון, ואם כן בלא הפסוק היינו נותנים השיריים על הדרומי משום דין תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם הגם שנעביר על היסוד מערבי, וכתב שמדברי התוס' מוכח שדין אין מעבירין דוחה לדין תדיר קודם, ושלא כדברי הפוסקים באו"ח [סימן תרפ"ד], ועיין מה שדחה דבריו החזו"א בליקוטים כאן.

5. שיטת הראב"ד [תמיד ריש פ"ד] שבכור מעשר ופסח הניתנין מתנה אחת, אין בהם דין שפיכת שיריים, וכן דייקו האחרונים מדברי הרמב"ם [מעשה הקרבנות ה' יז] שלא הזכיר שפיכת שיריים בככור מעשר ופסח.

וביאר בספר מנחת אברהם שדין שפיכת שיריים הוא ליתן מתנה נוספת משירי הדם, ומאחר שבהם נאמר דין מתנה אחת, משום כך אין בהם דין שפיכה, וכביאור זה משמע בלשון

שהסובר שתיקנו לעשות פורים באדר הראשון, טעמו משום שאין מעבירין על המצוות, והרי גם שם הנידון הוא על שני זמנים באיזה מהם יש לעשות המצוה, ועל כן דחו תירוצו זה.

והטורי אבן שם כתב שהיה אפשר לכאורה לתרץ שהפסוק נצרך למקרה שכבר עבר והלך מיסוד מערבי, שמצד אין מעבירין היה צריך ליתנו ליסוד ששם עומד עתה, שאם יחזור ליסוד מערבי, נמצא ששוב מעביר על המצוה שישנה לפנינו עתה, ולכן נצרך הפסוק כדי לומר שדינו לינתן בדוקא ביסוד מערבי ויהיה צריך לחזור לשם, אולם הוכיח שם שגם מצד הדין אין מעבירין היה צריך לחזור ליסוד מערבי, ומשום שזה נקבע לפי מה שפגש בו לראשונה, ואין זה תלוי היכן הוא עומד עתה, [ויש אחרונים שנחלקו על הנחה זו, עיין משנה ברורה סימן כה ה], ועיין שם מה שתירץ קושית התוס' באופן אחר.

ועל עיקר קושית התוס' הקשה הקרבן נתנאל

מה שיריים, שאין מכפריין, ואין באין לכפרה, טעונים יסוד. תחילת מתן דם עולה, שמכפרת, ובאה לכפרה, אינו דין שטעונה יסוד ולקמן מפרשין מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא!?

אם כן, מה תלמוד לומר בשעיר הנשיא, שאת שארית דמו "ישפוך אל יסוד מזבח העולה"? — תן יסוד למזבחה של עולה! וכדאמרינן, שמכאן לומדים שכל הדמים ה משתיירים מהנתינות על המזבח החיצון טעונים שפיכה אל יסודו.

אמר מר: שיירי הדם של החטאות הפנימיות, וכגון שיירי הדם של פר העלם דבר ושל פר כהן משיח שניתן דמם בפנים, נשפכים אל יסוד מזבח החיצון, וכדילפינן מדכתיב בפר כהן משיח "ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד", ודרשין: ולא אל יסוד המזבח הפנימי.

והוינן בה: כיצד יכול אתה לדרוש כך והא מיבעי ליה למדרש לגופיה, לומר שאפשר לשפוך את שיירי הדם של החטאות הפנימיות אפילו על יסוד מזבח החיצון, אך אולי כל שכן שאפשר לשופכם על המזבח הפנימי, שהוא מקום מתן דמם, ואם כן, מנין לנו שבא הכתוב למעט שיש ליתן את שיירי הדם של החטאות הפנימיות בדוקא על יסוד המזבח החיצון?

ומשנינן: אם בא הכתוב רק להכשיר את שפיכת הדם אפילו אל יסוד מזבח החיצון לא איצטריך ליה למיכתב ביה "מזבח העולה", שהרי מ"המזבח אשר פתח אהל מועד" נפקא שהוא כשר לשפיכה. מאי האי שהוסיף הכתוב לקרותו "מזבח העולה"? אלא, בהכרח, "על יסוד מזבח העולה" בא ללמדך שרק על החיצון ישפך דמו ולא על הפנימי.

עוד שנינו בבבוייתא דילפינן מהא דכתיב בשעיר הנשיא [שנעשה בחוץ בלבד], "אל יסוד מזבח העולה" — תן יסוד למזבח של עולה. שכל הדמים הנתינין על מזבח החיצון שייריהם יישפכו ליסודו.

ומבארין: דאי סלקא דעתך כדכתיב, שבא הכתוב ללמד ששפיכת שיירי הדם של חטאת הנשיא תהיה אל יסוד מזבח החיצון, תיקשי, הרי הני שיריים, למה לי קרא לשיריים אלו לומר שינתנו בחוץ ולא בפנים? הא תחילת נתינות הדם של חטאת הנשיא, בראי [בחוץ] עביד להו, ומכיון שהנתינה של הדם היתה בחוץ, אמאי איצטריך לאשמועינן ששפיכת השיריים תעשה בחוץ ולא בפנים. ואם כן דיינו שיאמר הכתוב שאת שיירי הדם ישפוך "אל יסוד המזבח". זה שכתב "העולה", למה לי? אלא, ללמדך על כל הדמים הנתינים בחוץ ששייריהם יישפכו אל יסוד המזבח החיצון.

וכי תימא לא מיותר הכתוב לכך, כי אם לא

בשאר קרבנות, מלבד קרבן תמיד שהוקש לחטאת, ולדבריו יתפרש "תן יסוד למזבחה של עולה" הנאמר כאן, על תחילת המתנה שיהיה כנגד היסוד, כן פירש הראב"ד.

הראב"ד שם, אולם מדברי התוס' בסוגייתנו [נא בן מבואר שגם בהם היה מצות שפיכת שיריים, ועוד הביא הראב"ד שם בשם רבינו אפרים שדין שפיכת שיריים נאמר רק בחטאת ולא